

Sygn. akt II CSK 10/13

POSTANOWIENIE

Dnia 20 września 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

Protokolant Maryla Czajkowska

w sprawie z wniosku Operatora Gazociągów Przesyłowych

G. – S. Spółki Akcyjnej z siedzibą w W.

przy uczestnictwie H. D. – Z. oraz Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa

Spółki Akcyjnej z siedzibą w W.

o zasiedzenie,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 20 września 2013 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy

od postanowienia Sądu Okręgowego w P.

z dnia 12 czerwca 2012 r.

oddala skargę kasacyjną i orzeka, że każdy uczestnik ponosi koszty postępowania kasacyjnego związane ze swym udziałem w sprawie.

UZASADNIENIE

Wnioskodawca – Operator Gazociągów Przemysłowych „G.-S.” SA w W. domagał się stwierdzenia nabycia przez zasiedzenie w dniu 24 października 2008 r. przez jego poprzednika prawnego Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SA w W. PGNiG służebności gruntowej bliżej opisanej we wniosku. Nabyta służebność miałaby obciążać nieruchomością gruntową, której właścicielem jest obecnie H. D. i obejmowałaby korzystanie z gazowych urządzeń przemysłowych.

Sąd Rejonowy oddalił wniosek, a Sąd Okręgowy oddalił apelację wnioskodawcy po zmodyfikowaniu ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd pierwszej instancji. Zasadnicze elementy stanu faktycznego były ostatecznie następujące.

Uczestniczka postępowania – H. D. jest od października 1976 r. właścicielką niezabudowanej nieruchomości (obecne numery geodezyjne działek – 339 i 400), nieruchomość ta jest ujawniona w księdze wieczystej. We wrześniu 1967 r. ustalono ogólną lokalizację gazociągu magistralnego o określonym przebiegu, a w październiku 1973 r. sporządzony został pierwszy protokół odbioru gazociągu na trasie P. – P., tj. odcinka nr VII. Następnie w listopadzie 1973 r. sporządzono protokół odbioru odcinka gazowego w większym zakresie. W kwietniu 2002 r. pracownicy PGNiG SA w miejscowości K. dokonali zdjęcia warstwy ziemi pokrywającej gazociąg (na trasie P. – P.) i zabezpieczyli urządzenia gazownicze. W 2010 r. stwierdzono istnienie tzw. słupków znacznikowych (betonowych, w wysokości około 1 m). Od 1996 r. przedsiębiorstwo przesyłowe dysponuje komputerową inwentaryzacją geodezyjną. Żółte słupki znacznikowe znajdują się poza nieruchomością uczestniczki postępowania.

Ustalono, że poprzednikami prawnymi obecnego wnioskodawcy były dwa kolejne przedsiębiorstwa państwowe, w tym PGNiG SA, które w dniu 15 października 2008 r. przeniosło na wnioskodawcę posiadanie zorganizowanej części własnego przedsiębiorstwa w postaci segmentu przesyłowego, obejmującego gazociąg wysokiego ciśnienia DN 500 relacji P. – R., stanowiący

część magistrali G. – P. - P. Próby ustanowienia służebności za wynagrodzeniem (z inicjatywy właścicielki gruntu) ostatecznie nie powiodły się.

W ocenie Sądu Rejonowego, na gruncie uczestniczki postępowania brak było trwałych urządzeń i tym samym – brak elementu korzystania z nich przez poprzedników prawnych wnioskodawcy. Przy założeniu, że władanie nieruchomością w zakresie służebności gruntowej istotnie jednak istniało, w grę mogło wchodzić jedynie władanie w złej wierze. Jednakże nie można było ostatecznie ustalić początku biegu ewentualnego 30-letniego terminu zasiedzenia (Sąd Rejonowy rozważał w tym zakresie trzy możliwe daty). Wnioskodawca nie wykazał, że doszło do oddania eksploatacji urządzeń gazowych w październiku 1973 r., nie wykazał też elementu nieprzerwanego posiadania służebności, przy czym za datę uzyskania takiego władania nie można uznać dzień 1 lutego 1989 r. PGNiG SA (poprzednik prawny wnioskodawcy) nie władał służebnością gruntową od dnia 23 października 1973 r., a doliczenie czasu posiadania poprzednika prawnego wnioskodawcy wymagało wykazania, że Skarb Państwa po dniu 1 lutego 1989 r. przeniósł na tego poprzednika posiadanie służebności. Okoliczność taka nie została jednak wykazana.

Modyfikacja ustaleń faktycznych, dokonanych przez Sąd drugiej instancji, polegała na tym, że Sąd ten przyjął wykazanie przez wnioskodawcę faktu korzystania z trwałych i widocznych urządzeń w rozumieniu art. 292 k.c., chociaż urządzenia takie (słupki znacznikowe) nie znajdowały się na nieruchomości uczestniczki postępowania, lecz na nieruchomościach sąsiednich. Właścicielka gruntu nie kwestionowała występowania na jej gruncie urządzeń stanowiących elementy gazociągu. Gazociąg ten oddano do eksploatacji w październiku 1973 r. i od tego czasu poprzednicy prawni wnioskodawcy korzystali z jego urządzeń.

Posiadanie służebności przez poprzedników prawnych wnioskodawcy było posiadaniem w złej wierze, co oznaczało konieczność przyjęcia 30-letniego okresu zasiedzenia. Posiadaczem służebności do 1 lutego 1989 r. (tj. zmiany stanu prawnego) był Skarb Państwa, a nie przedsiębiorstwa państwowe - poprzednicy prawni wnioskodawcy. Decydujące znaczenie miała tu zasada jednolitej własności państwowej, która obowiązywała właśnie do tej daty (Dz. U. z 1989 r. nr 3, poz. 11).

Z zasady tej wynika to, że korzystanie z nieruchomości oraz służebności gruntowych przez przedsiębiorstwa państwowe, będące poprzednikami prawnymi wnioskodawcy, następowało zawsze na rzecz Skarbu Państwa. Posiadaczami służebności w rozumieniu art. 292 k.c. poprzednicy prawni wnioskodawcy mogli być dopiero po dniu 1 lutego 1989 r. Doliczenie okresu posiadania służebności występującego przed dniem 1 lutego 1989 r. wymagało zatem wykazania po tej dacie tego, że posiadanie służebności gruntowej ze Skarbu Państwa przeszło na poprzednika prawnego wnioskodawcy w sposób przewidziany w art. 348-351 k.c. Taki dowód nie został jednak przeprowadzony. Oznacza to, że nie upłynął jeszcze 30-letni okres posiadania służebności przewidziany w art. 172 k.c. także do wskazywanej we wniosku daty, tj. do dnia 23 października 2003 r.

W skardze kasacyjnej wnioskodawcy podniesiono zarzuty naruszenia prawa materialnego, tj. art. 351 § 1 k.c. w zw. z art. 128 § 2 k.c. w pierwotnym brzmieniu; art. 1 ust. 2, art. 2, art. 3, art. 10 ust. 1 i art. 12 dekretu z dnia 26 października 1950 r. o przedsiębiorstwach państwowych (w brzmieniu obowiązującym od dnia 27 lutego 1960 r.; Dz. U. z 1960 r., nr 18, poz. 111) oraz art. 1 ust. 2, art. 2, art. 42 ust. 3 i art. 43 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (w pierwotnym brzmieniu, Dz. U. z 1987 r., nr 35, poz. 201 ze zm.; cyt. dalej jako „ustawa z dnia 25 września 1981 r.”); art. 49 § 1 k.c. w pierwotnym brzmieniu w zw. z art. 352 k.c.; art. 176 § 1 k.c. w zw. z art. 292 k.c.; art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. nr 3, poz. 11); art. 1 pkt 9 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwach państwowych (...) (Dz. U. z 1991 r., nr 2, poz. 6) w zw. z art. 176 k.c. i w zw. z art. 292 zd. 2 k.c.; art. 351 k.c. w zw. z art. 352 k.c. Skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego i orzeczenie zgodnie z wnioskiem, tj. co do istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. W skardze kasacyjnej podniesiono jedynie zarzuty naruszenia prawa materialnego, co oznacza konieczność ich oceny na podstawie ustaleń faktycznych dokonanych przez Sądy meriti.

Skarżący wskazuje na juretyczną oryginalność „posiadania słuźebności” w rozumieniu art. 292 k.c., tj. „na odrębność instytucji posiadania słuźebności i konieczność jej wyróżnienia przez ustawodawcę od posiadania samoistnego i zależnego rzeczy”, skoro ustawodawca wyraźnie jednak wyodrębnił samo posiadanie słuźebności (art. 352 k.c.). Zdaniem skarżącego, „posiadanie słuźebności należy (...) uznać za stan faktyczny (mający) odrębny status prawny od posiadania zależnego” (trzecia postać władania rzeczą cudzą zgodnie z art. 336 k.c., s. 11-12 skargi). Jeżeli ponadto wyeliminuje się możliwość zakwalifikowania korzystania przez przedsiębiorstwo państwowe z cudzej nieruchomości (przed dniem 1 lutego 1988 r.) jako dzierżenia, to - zdaniem skarżącego - nie zachodzą uzasadnione podstawy odmowy przyznania przedsiębiorstwu państwowemu w okresie przed dniem 1 lutego 1989 r. prawnego statusu posiadacza nieruchomości w rozumieniu art. 352 § 1 k.c.

Stanowiska takiego nie można podzielić. De lege lala nie ma podstaw do odróżniania niejako autonomicznej postaci „posiadania słuźebności” (art. 352 § 1 k.c.) od posiadania w rozumieniu art. 336 k.c., nawet jeżeli tę pierwszą kategorię posiadania (ograniczonego przedmiotowo) ustawodawca reguluje poprzez odesłanie do przepisów o „posiadaniu rzeczy”. W literaturze i orzecznictwie Sądu Najwyższego korzystanie z nieruchomości, będące przejawem władztwa nad nią w zakresie, w jakim uprawnia do niego słuźebność gruntowa (art. 292 k.c.), kwalifikuje się w zasadzie jako posiadanie zależne nieruchomości w rozumieniu art. 336 k.c. (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2010 r., I CSK 181/09, nie publ. oraz wskazane tam inne orzeczenia Sądu Najwyższego). Oznacza to, że zawarte w art. 292 k.c. odesłanie do przepisów o nabyciu własności nieruchomości przez zasiedzenie obejmuje jedynie materię nieuregulowaną w zdaniu pierwszym tego artykułu i pozwala na stosowanie do zasiedzenia słuźebności gruntowej odpowiednio przepisów o nabyciu nieruchomości przez zasiedzenie. Toteż do zasiedzenia słuźebności gruntowej nie ma zastosowania przesłanka posiadania samoistnego (art. 172 § 1 k.c., art. 336 k.c.), a znajdują odpowiednio zastosowanie inne przepisy o nabyciu nieruchomości przez zasiedzenie, m.in. dotyczące złej wiary posiadacza, terminu zasiedzenia, odpowiedniego stosowania przepisów o biegu przedawnienia roszczeń (art. 175

k.c.), możliwości doliczenia posiadania zależnego poprzednika prawnego (art. 176 k.c.).

Nie można podzielić wyводу prawnego skarżącego zmierzającego do wykazania, że przedsiębiorstwo państwowe w rozumieniu przepisów aktów prawnych o przedsiębiorstwach państwowych (z dnia 26 października 1950 r. i ustawy z dnia 25 sierpnia 1981 r.) mogły mieć status „posiadacza służebności” gruntowych w rozumieniu art. 352 k.c. w zw. z art. 336 k.c. Do takiego wniosku nie może prowadzić szczegółowa analiza i wykładnia wskazywanych w skardze kasacyjnej przepisów obu tych ustaw, dotyczących prawno-organizacyjnych aspektów działalności przedsiębiorstwa państwowego jako samodzielnej osoby prawnej występującej w obrocie cywilnoprawnym (pkt 2 i 5 skargi). W ukształtowanym i dominującym orzecznictwie Sądu Najwyższego zasada jednolitej własności państwowej (art. 128 § 2 k.c. w pierwotnym brzmieniu) rozumiana była w ten sposób, że przedsiębiorstwo państwowe mogło wykonywać m.in. posiadanie służebności (art. 352 § 1 k.c., art. 336 k.c.) jedynie w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa (np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2009 r., II CSK 103/09, nie publ. oraz inne powołane tam orzeczenia Sądu Najwyższego). Sąd Najwyższy nie podziela dokonywanych w piśmiennictwie, a także w niektórych orzeczeniach Sądu Najwyższego, interpretacyjnych prób obrony odmiennego stanowiska. Oznacza to, że przedsiębiorstwo państwowe jako państwowa osoba prawna nie mogło nabyć w wyniku zasiedzenia m.in. służebności gruntowej (art. 292 k.c.), mogło jednak do okresu posiadania, wykonywanego po dniu 1 lutego 1989 r., zaliczyć okres posiadania Skarbu Państwa sprzed tej daty, jeżeli nastąpiło przeniesienie posiadania (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2006 r., I CSK 11/05, nie publ.).

W tej sytuacji za nietrafne należy uznać zarzut skargi kasacyjnej sformułowane w pkt 1-3 skargi kasacyjnej.

2. Zarzuty skargi wskazane w jej pkt 4-6 zostały sformułowane jako zarzuty ewentualne. Według skarżącego, nawet przy przyjęciu stanowiska, że poprzednicy prawni skarżącego (przedsiębiorstwa państwowe) do dnia 1 lutego 1989 r. nie mogli mieć statusu prawnego posiadacza służebności w rozumieniu art.

292 k.c. w zw. z art. 336 k.c., istniały odpowiednie podstawy do stwierdzenia, że doszło jednak - wbrew ocenie Sądów meriti - do przeniesienia posiadania służebności przez Skarb Państwa na wspomnianych poprzedników wnioskodawcy, co pozwalało doliczyć okres ich posiadania do ogólnego terminu zasiedzenia w złej wierze (art. 172 k.c. i art. 176 k.c.).

Stanowisko takie nie jest uzasadnione. Samo wejście w życie wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów nie może przemawiać za przyjęciem przeniesienia posiadania (służebności) przez Skarb Państwa na rzecz przedsiębiorstwa państwowego (poprzednika wnioskodawcy), jeżeli zważy się także i tę okoliczność, że służebność gruntowa zakłada istnienie służebności władzącej i służebności obciążonej, a uwłaszczenie mogło odnosić się do tej pierwszej kategorii nieruchomości. Niezależnie od tego wejście w życie przepisu o uwłaszczeniu przedsiębiorstw państwowych i odpowiednia zmiana sytuacji prawno-rzeczowej przedsiębiorstwa państwowego w odniesieniu do nieruchomości władzącej i obciążonej (służebnością gruntową), nie przesądza jeszcze o przejściu posiadania (służebności gruntowej) na rzecz uwłaszczonego przedsiębiorstwa. W judykaturze Sądu Najwyższego trafnie wyjaśniono m.in. dowodową funkcję decyzji administracyjnej wydanej na podstawie art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami (Dz.U. nr 79, poz. 464 ze zm.). Decyzja taka mogła stwierdzać, że przedsiębiorstwo państwowe (państwowa osoba prawna), jako wykonująca zarząd nieruchomością, kontynuowała w dniu 5 grudnia 1990 r. posiadanie, które do dnia 1 lutego 1989 r. było przypisywane Skarbowi Państwa, a później bezpośrednio już temu przedsiębiorstwu (tej osobie prawnej; zob. np. uzasadnienie postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 2007 r., ICSK 64/07, nie publ.). Innymi słowy, wspomniana decyzja mogła być uznana za dokument stwierdzający, że doszło do przeniesienia posiadania nieruchomości objętej decyzją. Z ustaleń faktycznych dokonanych w rozpoznawanej sprawie wynika, że decyzji takiej nie przedstawiono, a wnioskodawca nie powoływał się także na inne dokumenty mogące służyć wykazaniu omawianego przejścia posiadania ze Skarbu Państwa na poprzednika prawnego wnioskodawcy w sposób przewidziany w art. 348-351 k.c. (np. na odpowiedni akt notarialny; por. s. 29-51 akt sprawy).

Trafnie zatem stwierdził Sąd drugiej instancji, że ciężar dowodu w tym zakresie obciążał jednak wnioskodawcę (art. 6 k.c.).

W tej sytuacji za nieuzasadniony należy uznać zarzut naruszenia przepisów wskazanych w pkt 4-6 skargi (s. 9-10 skargi).

O kosztach postępowania orzeczono stosownie do postanowień art. 520 § 1 k.p.c.